

Ne ushin metodı – “Ne ushin?” sxeması – mashqalanıń dáslepki sebeplerin anıqlaw boyınsha pikirler shıńır esaplanıp, sistemalı, dóretiwshilik, analitik pikirlewdi rawajlandıradı hám aktivlestiredi.

Oqıwshılar “Ne ushin?” sxemasın dúziw qáğıydası menen tanısadı. Öz aldına kishi toparlarda mashqalanıń sheshimin anıqlaydı. “Ne ushin?” sorawın beredi hám sıızadı, sol sorawğa juwap jazadı. Bul process mashqalanıń anıq sebebi anıqlanbaǵansha dawam etedi. Kishi toparlarğa birlesedi, salıstradı, ózleriniń sıızılmaların toltıradı.

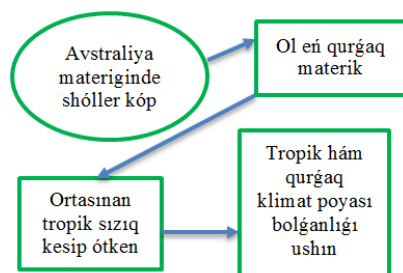
“**Ne ushin?**” sıızılmasın dúziw qáğıydaları tómendegishe:

1. Sheńber yamasa tórtmúyesh formalarınan paydalanıwdı ózińiz tańlaysız;

2. Sızılmanıń kórinisın – oy pikirler shıńırın tuwrı sıızıqlı, yamasa tuwrı sıızıqlı emesligin ózińiz tańlaysız.

3. Jónelis kórsetkishleri siziń izleniwshenligilizdi: dáslepki jaǵdaylardan izleniwge shekem bolǵan jónelisiniń belgileydi [6].

Ne ushin? Ne ushin? Ne ushin?

Ádebiyatlar

1. Shavkat Mirziyoev «Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik –har bir rahbar faoliyatining kundali qoidasi bólishi kerak» T.: «O'zbekiston» 2017yil B.102
2. X.Vaxobov, N.R.Alimkulov, N.B.Sultanova “Geografiya o'qitish metodikasi” Toshkent 2021 y. 109-bet.
3. Vaxobov X., Gaypova R., Tursinov V. Geografiyani oqituv metodikasi. Nókis «Bilim» 2010 j. 41-bet.
4. U.Q.Tolipov, M.Usmonboeva – Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. «Fan» 2006 y. 155 bet.
5. Nizomiy nomidagi TDPU. Interfaol metodlar: mohiyati va qo'llanilishi (metodik qo'llanma) 2013-y. 26-bet.
6. A.Soatov, R.Qurboniyozov, M.Mirokmolov, E.Nazaralieva “Geografiya” o'qituvchilar uchun metodik qo'llanma “Tafakkur nashriyoti” Toshkent 2016. 8-bet.

REZYUME

Ushbu maqolada maktab geografiya darslarida interaktiv metodlardan foydalangan holda oquvchilarning bilmi, ko'nikma va malakalarini shakllantirish usullarini takomillashtirish, shuningdek, fikrlash darajasini va dars samaradorligini oshirishga etibor qaratiladi.

РЕЗИМЕ

В данной статье основное внимание будет уделено совершенствованию методов формирования знания, умения и навыков учащихся на школьных уроках географии с использованием интерактивных методов, а также повышению уровня мышления и эффективности урока.

SUMMARY

This article, the main attention will be paid to improving the methods of formation of knowledge, skills and abilities of students in school geography lessons using interactive methods, as well as improving the level of thinking and the effectiveness of the lesson.

KICHIK MAKTAB YOSHI BOLALARI EMOTSIONAL SOHASINI O'RGANISHNING ZARURIYATI

Sh.J.To'ychiyeva – doktorant

Namangan davlat universiteti

Tayanch so'zlar: muloqot, istak, emotsional matritsa, rivojlanish omili.

Ключевые слова: общение, желание, эмоциональная матрица, фактор развития.

Key words: communication, desire, emotional matrix, development factor.

Zamonaviy jamiyatdagi hissiy to'yinganlik va hayotning dinamikasi nafaqat kattalarda, balki bolalarda ham yuqori psixologik stressni keltirib chiqaradi. Ushbu holat asosan jamiyatdagi o'zgarishlarga, insonning intellektual, psixo-emotsional, jismoniy imkoniyatlariga, uning hissiy holatlarini ijtimoij maq'bul yo'llar bilan tartibga solish qobiliyatiga bo'lgan talablarining kuchayishiga bog'liq. Bunday sharoitda bolalar eng kam himoyalangan, chunki tanasi ham, bolaning ruhiyati ham beqaror, osonlikcha himoyasiz va atrof-muhit ta'siriga juda ta'sirchan: bolaning himoyasizligi va o'z farovonligiga nisbatan noaniqlik hissi uni xavotirga soladi va turli qo'rquvlar keltirib chiqaradi. D.I.Feldshteyn: "Doimo ishonchsizlik hissi, yaqin atrofdagi yordamning yetishmasligi va shu sababli ojizlik tufayli

affektiv taranglik holatida bo'lgan emotsional muammolarga duch kelgan bolalar ko'paymoqda" [1] deb ta'kidlagan edi.

XXI asr bolasi o'tgan asrdagi tengdoshlari boshidan kechirmagan bunday qo'rquv bilan "kurashishi" kerak. Maktab dasturlarining tobora murakkablashib borishi va kengayib borishi, "kompyuterlashtirish", har kuni avto halokatlar, vayronagarchiliklar, falokatlar, televideniya namoyish qilinadigan dahshatli filmlar, jangovar filmlar, jinoyatchilik holatlari - bularning barchasi bolalarning zamonaviy ongida yangi psixologik haqiqatni vujudga keltiradi. Mavjud vaziyat bolalarning hissiy holatlarida namoyon bo'ladigan ruhiy stress va tashvishlarni keltirib chiqaradi, bu esa bola shaxsiyatining rivojlanishiga ta'sir

ko'rsatmasdan qolmaydi. Ko'pgina tadqiqotchilar boshlang'ich maktab yoshidagi keng imkoniyatlarni ta'kidlab, uning keyingi yosh davrlarida qulay rivojlanish uchun muhim bo'lgan psixologik shakllanishlarning rivojlanishiga sezgirligini ta'kidlaydilar.

Psixologiyasining eng kam o'rganilgan sohasi salbiy-hissiy o'zini o'zi boshqarishdir, ayniqda kichik maktab yoshidagi bolalarda. "Tartibga solish" va "o'zini o'zi boshqarish" tushunchalari har doim ham aniq farqlanmaydi; boshlang'ich maktab yoshida emotsional holatlarni tartibga solishni shakllantirish uchun kontseptual asoslangan dasturlar mavjud emas; tarkibning xilma-xilligi, shakllari, shuningdek, hissiy holatlarning genezisi hisobga olinmaydi; boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarning emotsional sohasi to'liq tavsiflanmagan. Tadqiqotlarning ma'lum bir qismi kichik maktab o'quvchilarining shaxsiy o'zini o'zi boshqarish, ta'lim faoliyatida o'zini o'zi boshqarish xususiyatlarini o'rganishga bag'ishlangan, ammo kichik maktab yoshidagi bolalar emotsional sohasini o'yin terapiyasi vositasida psixokorreksiylash muammosiga ta'lim psixologiyasida etarlicha e'tibor berilmayapti va hissiy sohani o'rganishda umumiy cheklov nuqta - bu ko'rib chiqishning bir o'lchovliligi muammo sifatida qolmoqda.. Psixologik adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, har xil turdagi mahrum bo'lgan bolalarning emotsional farovonligi muammosi (T.D.Bogdanova, J.I.H.Belopolskaya, V.I.Garbuzov, S.D.Zabramnaya, O.V.Zashchirinskaya, E.Kirichenko, V.V.Lebedinskiy, I.Yu.Levchenko, VI.Lubovskiy, O.S.Nikolskaya, T.N.Pavly, V.G.Petrova, U.V.Ulienkova, E.Ustinov va boshq.) Shuningdek, ma'lum darajada e'tibor beriladi. Biroq, ushbu toifadagi bolalar tomonidan qo'rquvni boshdan kechirish sharoitida emotsional holatlarni, xususan bolalar qo'rquvi va o'zini o'zi boshqarish xususiyatlarida emotsional sohaga o'yin terapiyasining ta'siri to'la ochib berilmagan manbaa bo'lib qolmoqda. Turli xil emotsional holatlarda (quvonch, qayg'u, g'azab va boshqalar) kichik o'quvchining qo'rquv tajribasi alohida o'rin tutadi. Tashqi vaziyat, atrof-muhit ko'p jihatdan bolaning hissiy holatini belgilaydi. Ushbu haqiqatni taniqli olim V.M.Bexterev, "ayniqsa ruhiy salomatlikni muhofaza qilish kabi masalalarda" bolaning o'ziga xos ta'sirchanligi va hissiy sezgirligini hisobga olish zarurligini ta'kidlaydi. Shu bilan birga, qo'rquvga qarshi turish zarurati bilan bog'liq holda, "siz hech qachon qo'rqmaganingiz uchun yoki qo'rqish uchun haddan tashqari taslim bo'lganingiz uchun halok bo'lmaslik uchun qo'rqishni o'rganishingiz kerak; shuning uchun to'g'ri qo'rquvni o'rgangan kishi eng yuqori narsani o'rganagan »[2].

Bolalar qo'rquvini o'rganishga katta hissa qo'shgan V.A.Abramnikov (bolalikning ijtimoiy psixologiyasi masalalari); M.I.Buyanov, V.I.Garbuzov, A.I.Zaxarov (bolalarning asab-psixologik salomatligi muammolari); I.V.Dubrovina (ta'lim muassasalari uchun psixologlarni tayyorlash tizimi); M.V.Osorina (bolalar subkulturasini); O.A. Karabanova, A.C. Spivakovskaya, A.I. Tashcheva, T.Shishova, G.Eberlein (bolalar qo'rquvining paydo bo'lishi va namoyon bo'lishida oilaning roli); A.M. Parishionerlar (tashvish va qo'rquv o'rtasidagi munosabatlar); H.H.Tolstoy (oiladan tashqarida tarbiyalangan bolalarning hissiy holatlarini o'rganish); I.P.Shkuratova, V.V.Ermak, V.A.Minayarova, Yu.V.Shcherbatykh (o'spirinlik va o'spirinlik davrida qo'rquvni boshdan kechirish xususiyatlari); O.V. Xuxlaeva, T.A. Arefieva, N.I. Galkina, A.Yu.Tatarintseva, M.Yu.Grigorchuk va boshqalar (qo'rquvni yengish dasturlarini ishlab chiqish); C.B.Gridneva, T.L. Kryukova, A.I.Tashcheva va boshqalar (yengish strategiyasi).

Jamiyatning ijtimoiy-madaniy hayotida tub o'zgarishlarning mavjudligi va ularning bolalarning hissiy sohalarida aks etishi, ilmiy va amaliy sohalaridagi, shu jumladan psixologik-pedagogik fan va amaliyotdagi asosiy qarama-qarshiliklarni belgilaydi. Bu qarama-qarshiliklar: bosh-

lang'ich maktab yoshidagi bolalarning sezgir rivojlanish davri ontogenetik imkoniyatlari (subyektivlik, o'zboshimchalik, og'zaki va mantiqiy fikrlash, aks ettirish, tahlil qilish va boshqalar) va bolalarning vositalari, shakllari va amaliy tajribasining yetishmasligi o'z imkoniyatlarini amalga oshirish uchun hissiy holatlarni korreksiylash; boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarning hissiy holatlari sohasidagi psixologik ta'lim xizmatlari tizimining psixologik amaliyoti universalligi va boshlang'ich maktab o'quvchisining tartibga solish qobiliyatlarini rivojlantirish xususiyatlari o'rtasidagi; bir tomondan emosional soha omillari sonining keskin ko'payishi bilan, bolalar emosional sohasini o'rganish va bolaning o'zini o'zi boshqarish qobiliyatini kuchaytirish uchun etarli ilmiy-nazariy yondashuvlar va ilmiy-uslubiy vositalarning yetishmasligi o'rtasida- boshqa tomondan qo'rquv tuyg'usini boshdan kechirishi yotadi. Ushbu qarama-qarshiliklarni hal qilishda emosional sohani o'yin terapiyasi vositasida psixokorreksiylash muammosining dolzarbligini ko'rsatadi. Nazariy nuqtayi nazardan, bu boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarning hissiy holatlarini o'rganishga ko'p o'lchovli yondashuvni asoslash muammosi. Amaliy ma'noda- maktab o'quvchilarining hissiy holatlarining mazmun xususiyatlarini aniqlash,

- boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarda emotsional holatlarni tartibga solish usullarini ishlab chiqish, shakllantirish va kuchaytirish dasturini ishlab chiqishni taqozo etadi.

Adabiyotlarda hissiyot bilan birga emotsiya tushunchasi ham keng doirada qo'llaniladi. Aynan emotsiya tushunchasining mazmuni nimadan iborat va hissiyot tushunchasi bilan o'zaro bog'liqligi qanday degan savol tug'iladi? Shunga muvofiq emotsiya tushunchasining mazmun mohiyatini yoritadigan bo'lsak; jumladan professor E.G.G'ozievning "Umumiy psixologiya" darsligida emotsiya odatda tashqi alomatlarini yaqqol namoyon bo'ladigan his-tuyg'ularni, ichki kechinmalarni ifodalashdan iborat psixik jarayonni yuzaga kelishining aniq shaklidir, deb ta'riflanadi.

Emotsiya - shaxsning voqeelikka o'z munosabatini his qilishidan kelib chiqadigan, uning ehtiyoj va qiziqishlari bilan bog'liq bo'lgan yoqimli yoki yoqimsiz kechinmalaridir, Keltirilgan ta'riflardan ko'rinadiki, hissiyot tushunchasi emotsiyaga nisbatan kengroq tushuncha bo'lib, shaxsning kundalik hayoti, turmush tarzidagi barcha jabhalarni qamrab oladi. **Emotsiya** (frans. lot.-larzaga keltiraman, havaionlantiraman)-odam va hayvonlarning tashqi va ichki qo'zg'atuvchilar ta'siriga nisbatan sub'vektiv reaksiyalari. Emotsiya qoniqish voki qoniqamalik, quvonch, qo'rquv va boshqalar shakllarda namoyon bo'ladi. Emotsiya ixtisoslashgan miva tuzilmalarining faol holatidan iborat bo'lib, odam va hayvonlarda bu holatni minimal voki maksimalashtirish (kuchaytirish, takrorlash) istagini davdo qiladi. Emotsiya xususiyati zarur ehtiyoj va uni qoniqtirish imkoniyati bilan belgilanadi. Ehtiyojni qoniqtirish ehtimoli kam bo'lganida Emotsiya salbiy (qo'rquv, g'azab) shaklda namoyon bo'ladi. Aksincha uni qondirish ehtimoli kutilganiga nisbatan yuqori bo'lganida Emotsiyaga ijobiy tus (qoniqish, quvonch) beradi. Mivaning turli qismlariga elektr toki ta'sir ettirish orqali dastlab hayvonlarda, kevinchalik odamlarda salbiy va ijobiy Emotsiya paydo qiladigan nerv markazlari aniqlanadi. Bu markazlar, asosan, bosh miva po'stlog'ining oldingi qismida, limbik sistemasi (uzunchoq miva, oraliq miva, o'rta mivaning bir qancha tuzilmalari majmui)da, markaziv kulrang moddada va gipotalamusda joylashgan. Emotsiya o'rganish, hosil bo'lgan shartli reflekslarni mustahkamlash jarayonida benihoya katta ahamiyatga ega. Emotsiya bilimlarni o'zlashtirish (zehn) chegaraskni kengaytiradi; xotirani faollashtiradi, odam va hayvonlar kommunikatsiyasida qo'shimcha vosita (mimika, nutq voki tovush intonatsiyasi va boshqalar) bo'ladi. Odamda oliy

iitimoiv ehtivoilar asosida pavydo bo'luvchi differension va turgun Emotsivalar, odatda, hissiyot deb ataladi. Demak emotsiva va hissiyot o'rtasidagi farqni anglagan holda boshlang'ich sinf o'quvchilarida emotsional sohani o'vin terapiyasi vositasida psixokorreksiyalash dav talabidan kelib chiqsak muhim o'rganilishi lozim bo'lgan muammo ekanligini anglaymiz. Bugungi kun o'qituvchisi oldida vna bir masala-o'quvchilarni emosional madanivatinini to'g'iri shakillantirib boorish masalasi ham borligini ko'rsatadi. Shu nuqtai nazardan kelib chiqsak, o'qituvchilarning psixopedagogik bilimi va tairibasi korreksion bilim va metodikalarga nisbatan qanchalar ehtivoimand ekanligigini anglaymiz. Shuning uchun negative emosional holatlarning oldini olish masalasiga qisqacha to'xtalib o'tsak.

Negativ emotsional holatlarning oldini olish yo'llari.

N. P. Anikeeva jamoada shaxsning negativ emotsional holatlarini oldini olishda *muloqotning* ahamiyatli ekanligini ta'kidlaydi. Chunki muloqotga bo'lgan ehtiyoj hissiy behbudlikni keltirib chiqaradi va shaxsning o'ziga bo'lgan bahoda beqarorlikka olib keladi.

“Kuchli Men” hissiyotlardagi barqarorlik, turg'unlik, faollik, xotirjamlik, “asabiy charchash”ni yengadi va bunday shaxslar emotsional holatlarini boshqara oladilar.

R. Singer sport faoliyatidagi negativ emotsional holatlarni oldini olishning quyidagi omillarini kqrsatadi:

- motivatsiya (kuchga erishish stimuli);
- xavotirlanish;
- relaksatsiya;
- agressivlik (emotsional faoliyatning raqibga qaratilganligi);
- o'z-o'zini baholash.

Adabiyotlar

1. Anikeeva P. N. Jamoda ruhiy muhit. – Toshkent: “O'qituvchi”, 1993.
2. Breslav G.M. Psixologiya emotsiy. – M.: 2004.
3. Vilyunas V.K. Psixologiya emotsiy. – M.: 2005.
4. Ilin E.P. Psixologiya emotsiy i chuvstv. – M.: 2005.
5. Izard K. Emotsii cheloveka. – M.: 2003.
6. Psixologiya motivatsii i emotsiy. Pod red. YU.B. Gippenreyter,
7. Falikman M.V. – M.: 2002.

Mazkur maqolada kichik maktab yoshidagi bolalar emotsional sohasini muammo sifatida o'rganishning zaruriyati izohlanadi. Emotsional xususiyatning psixologik asoslari yoritilgan. Dolzarbligi izohlangan. Kichik maktab yoshi xususiyatlari asos qilib olingan.

В данной статье обоснована необходимость изучения эмоциональной сферы детей младшего школьного возраста как проблема. Выделены психологические основы эмоциональной черты. Объясняется актуальность. Учтены особенности младшего школьного возраста.

This article explains the need to study the emotional sphere of small school-age children as a problem. The psychological basis of emotional characteristics is covered. The relevance is explained. The features of the small school goshi are taken into account.

УДК 532.5

МЕТОД СЛАБОЙ АППРОКСИМАЦИИ ДЛЯ ЗАДАЧИ КОШИ ДЛЯ ОДНОМЕРНОЙ СИСТЕМЫ УРАВНЕНИЙ ТИПА БЮРГЕРСА ВОЗНИКАЮЩЕЙ В ДВУХСКОРОСТНОЙ ГИДРОДИНАМИКЕ

У.Қ.Турдиев – старший преподаватель

Кариинский филиал ТУИТ

Таянч сўзлар: икки поғонали гидродинамика, Бюргерс типидagi система, кучсиз аппроксимация усули, Коши масалалари, чизикли тенгламалар, функция.

Ключевые слова: двухскоростная гидродинамика, система типа Бюргерса, метод слабой аппроксимации, задачи Коши, линейные уравнения, функция.

Key words: two-velocity hydrodynamics, Byurgers type system, weak approximation method, Cauchy problems, linear equations, function.

Введение. В последние десятилетия, математики становятся все более заинтересованы в проблемах, связанных с поведением решений систем уравнений в частных производных, с малым параметром при старших производных и с учетом кинетических параметров. Эти проблемы возникли из физических приложений, в основном из современной гидродинамики (сжимаемых многофазных жидкостей с малыми вязкостями). Аналогия уравнению Бюргерса возникает, например, при исследовании слабо нелинейной одномерной акустической волны, движущейся с линейной скоростью звука. В этом случае нелинейные по скоростям члены в си-

Ushbu emotsional holatlar faktorlari musobaqa va musobaqa oldi tayyorgarlikda o'zaro aloqada bo'lib turadi. Sportchi emotsional holatini bilvosita boshqarishning psixoprofilaktik va psixoterapevtik usullari autogen mashq (mustaqil mashq, ruhiy holatni tartibga soluvchi), gipnoterapevtik usullari mavjud.

Quyida fikrimiz asosi sifatidatrening mashg'ulotlaridan na'munalar keltirib o'tamiz...

«Baland bo'lyi inson» mashqi: 10 daqiqa davomida olib boriladi va guruh qatnashchilarining faolligini va ularning o'zini - o'zi baholashni yo'naltirilgan olib borilgan, hammani doiraga tushurishni taklif etdi va quyidagi yo'riqnomani aytish kerak.

«O'zinglarni balnd bo'lyi deb tasavvur qilinglar, elkanlarni ko'tarib, atrofga qaranglar. Pastda kichkina liliputlar, sizlar har biringiz esa katta, ulkan odam velikansizlar. O'zingizni kuchli his qilaszlarmi? Juda yaxshi! Yaxshilab qo'lingizga odamlarning birini qo'lingizga oling va uni tomosha qilding. O'zingizni katta odam ularni kichkina odam deb his qilaszlar.

«Ha-yo'q» mashqi: 5-7 daqiqa davomida olib boriladi. Guruhni umumiy tonusini oshirishga qaratilgan, barcha qatnashuvchilar ikkiga taxminan teng guruhchalarga ajraladidi va bir-birga qarshi holatda turadilar, Bir guruh olib boruvchining buyruTo'g'ri i bilan «ha» so'zini qattiq ovozdada ayta boshlaydilar, ikkinchi guruh «unga «Yo'q» DEB JAVOB BERADI. O'qituvchilar o'zlarining so'zlarini qattiqroq talaffuz qila boshlaydilar. ular o'z raqiblariga haqliklarini ko'rsatib qo'ymoqchi bo'ladilar, xullas qattiqroq baqirgan o'zining haqligini bildirgan guruh To'g'ri olib chiqadi.

РЕЗЮМЕ

РЕЗЮМЕ

SUMMARY